

Bernard Leib, Anne Compène - Alexiade Tome I σ. CLXXXI και 178
— κείμενον μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ἐν τῇ Βυζ. Συλλογῇ τῆς *Association Guillaume Budé—Belles Lettres*.

Οἱ Γάλλοι μεταφράσται ἑλληνικῶν κειμένων στρέφοντες ἰδίᾳ τὴν προσοχήν των πρὸς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὕφους τοῦ γαλλικοῦ λόγου παραβλάπτουσιν οὐχὶ σπανίως τὰ νοήματα ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ταύτη.

Ἐνώτεραι διάνοιαι κατώρθωσαν ἐν προκειμένῳ νὰ θεραπεύσωσιν ἀμφοτέρως τὰς ἀνάγκας κατὰ τρόπον ὄντως θαυμαστόν. Ὁ Ἄλφρέδος Croiset φέρῃ εἰπεῖν μετέφρασε «τὸ κτῆμα ἐς αἶν» διὰ τῆς φράσεως «une acquisition définitive». Ἄλλὰ τοιαῦται ἐπιτυχία εἶναι σπάνια ὅσον σπάνιοι εἶναι καὶ οἱ Ἄλφρέδοι Croiset.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Ἑταιρεία Guillaume Budé—Belles Lettres ἐπέστησεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν της, διότι ὁμολογουμένως ἅπασαι αἱ μεταφράσεις τῶν ἐκδόσεων αὐτῆς εἰσὶν ἐξόχως ἐπιμελημένα καὶ ἐθεραπεύθησαν ἐν αὐταῖς αἱ ἀνάγκαι τοῦ γαλλικοῦ λόγου χωρὶς τὸ παράπαν νὰ βλαβῆ τὸ νόημα τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου. Τινὲς μάλιστα τῶν μεταφράσεων τούτων παρουσιάζουσι μορφήν ὄντως ἀριστοτεχνικήν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ φιλολογικὸν εἶδος εἰς τὸ ὁποῖον διέπρεψαν ἰδίᾳ οἱ Βυζαντινοὶ λογοτέχναι εἶναι ἡ Ἐπιστολογραφία. Ὁλόκληρον τὴν εὐτραπείαν, ἣτις τὴν χαρακτηρίζει θὰ τὴν ἀνεύρη τις καὶ μάλιστα ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς γαλατικῆς χάριτος εἰς τὰς παρὰ κ. R. Guiland φιλοπονηθείσας μεταφράσεις τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ (1927).

Ἐπιμέλεια, ἀκρίβεια καὶ χάρις χαρακτηρίζουσι καὶ τὴν μετάφρασιν τῆς Ἀλεξιάδος Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, δι' ἣς συνοδεύει τὴν οὐχ' ἤττον ἐπιμελῆ ἔκδοσιν τοῦ κειμένου της ἐν τῇ αὐτῇ Συλλογῇ Guillaume Budé—Belles Lettres ὁ καθηγητὴς κ. Bernard Leib¹.

Τοιαῦται μεταφράσεις θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐὰν εἰσήγοντο ὡς διδακτικὰ βιβλία ἐν ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι τῶν καθ' ἡμᾶς Γυμνασίων, ἐν οἷς κατὰ προνομιούχον τᾶξιν μόνῃ ἡ Γαλλικὴ ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν διδάσκεται. Ἡ ἡμετέρα μαθητιώσα νεολαία καὶ τὴν ἑλληνομάθειάν της θὰ ἐνίσχυε δι' αὐτῶν ἀλλὰ καὶ θὰ ἐμνεῖτο εἰς τὰς λεπτότητας τοῦ γαλατικοῦ ὕφους, οὕτινος ἡ ἐκμάθησις οὐδόλως εἶναι εὐχερῆς.

Ἄλλ' ἡ νέα ἔκδοσις Ἄννης τῆς Κομνηνῆς ἐνέχει καὶ ἑτέραν σημασίαν ὡς παρουσιάζουσα ἡμῖν ἀφορμὴν νὰ ἀντιληφθῶμεν τὸ συμπαθὲς πνεῦμα μεθ' οὗ ἔξετάζονται νῦν ἐν τῇ Δύσει τὰ Βυζαντινὰ πράγματα. Αὐτὴ δ' αὐτὴ ἢ ἐκλογὴ τοῦ θέματος πρόκειται τρανὸν τούτου τεκμήριον, καθότι Ἄννα ἢ Κομνηνὴ οὐδέποτε ὑπῆρξε παρὰ τοῖς Ἑσπερίοις συμπαθῆς. Ὁ κ. Leib τοπο-

¹ Ὁ νεωστὶ ἐκδοθεὶς πρῶτος τόμος περιλαμβάνει τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία τῆς Ἀλεξιάδος.

θετούμενος ὑπεράνω τῶν προκαταλήψεων ἐμελέτησε μετ' ἔμβριθείας τὴν Ἀλεξιάδα, τὴν ἠσθάνθη, τὴν ἠγάπησε. Οὐχὶ δὲ μεθ' ἀπλῆς συμπαθείας ἀλλὰ μετὰ πραγματικῆς στοργῆς περιέβαλε τὸ θέμα του, ὡς τοῦτο γίνεται κατάδηλον καὶ ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς τοῦ κειμένου τῆς Ἀλεξιάδος ἐκδόσεως, καὶ ἐκ τῆς γλαφυρᾶς μεταφράσεως τὴν ὁποίαν ἐξεπόνησε, καὶ ἐκ τῶν ἀξιολόγων ἐν μιᾷ σὺν ἑκατὸν καὶ ὄγδοῦντα σελίσι προλεγομένων του ἔνθα καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ὑπερβολαὶ τῆς Ἄννης ἐπιεικῶς κρίνονται, θεωρούμεναι μᾶλλον ὡς ἐκρήξεις τοῦ πόνου, τὸν ὁποῖον τῇ ἐπροξένον οἱ ἐπαπειλοῦντες τὴν πατρίδα αὐτῆς κίνδυνοι.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Μεγάλου καὶ ὄντως Οἰκουμενικοῦ Διδασκάλου Καρόλου Diehl ἤρχισε νὰ παράγῃ τοὺς ἀγλαοὺς αὐτῆς καρπούς. Ἄξιον δι' ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐν προκειμένῳ τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐγένετο δαπάναις τῆς Αὐτοῦ Ἀγιότητος τοῦ μουσοτραφοῦς Ῥωμαίου Ποντίφης Πίου τοῦ ΙΑ' καὶ τοῦ γαλλικοῦ Πανακαδημίου (Institut de France). Ὡς ἐκ τούτου ἡ ἔκδοσις αὕτη θὰ χαιρετισθῇ παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου μετ' ἐνθουσιασμοῦ, γνωρίζων δὲ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ ὑπέροχα πρόσωπα τὰ ὁποῖα διέπουν νῦν ἐν Φαναρίῳ τὰς τύχας τῆς δεινῶς χειμαζομένης Μεγάλης Ἐκκλησίας εἶμαι βέβαιος ὅτι τῆς αὐτῆς ὑποδοχῆς θέλει τύχει καὶ παρ' ἐκείνοις.

Παροράματα τινὰ παρεισέφησαν ἐν τῇ ἐκτυπώσει τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, διὰ νὰ φανῇ ἴσως ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ μετ' ἄκρας ἐπιμελείας γινόμεναι ἐκδόσεις καὶ εὐτυχῆσαι μάλιστα νὰ ἔχωσι πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ στερεοτύπους τοιαύτας εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνωσιν ἀμέτοχοι τούτων. Οὕτως ἀναγινώσκωμεν ἐν σ. 24,28 ἔλλοχεῖν, ἐνῶ ἐν σ. 137,10 ὀρθῶς λοχόντων, ἐν σ. 41,5 ὁμολόγει, ἐν σ. 51,7 ταυτὸν ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ταυτόν, ἐν σ. 77,23 κατ' ὥραν, ἐν σ. 128,18 αὐτῆμερον, ἐν σ. 150,15 ἐρηρηισμένης ἀντὶ ἐπρηρισμένης. Ἐπειδὴ δέ, ὡς δῆλον γίνεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου, τὸ αὐτόγραφον τῆς Ἄννης δὲν σφίεται, καλὸν θὰ ἦτο ἐσφαλμένοι τινὲς τύποι νὰ διωρθοῦντο ὡς π.χ. οἱ ἐν σ. 79,21 μεμαθῆκεσαν, ἐν σ. 84,20 ἀναπεπτώκεσαν, ἐν σ. 165,1 εἰστήκεσαν καὶ ἐστήκεσαν ἐν σ. 23,21.

Σπουδαιότερα, ἀλλὰ καὶ σπανιώτερα, εἶναι τὰ πραγμάτων ἐρμηνευτικὰ σφάλματα. Οὕτω τὴν ἐν σ. 44,14 λέξιν κίδαρις ὁ ἐκδότης ἐρμηνεύει διὰ τῆς λέξεως tiare (τιάρα), ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πλὴν τοῦ Ἀλεξανδρείας, ἐτέλουν κατὰ τὴν Βυζ. ἐποχὴν τὴν λειτουργίαν ἀσκεπεῖς. Ἐνταῦθα ἡ Ἄννα ἐννοεῖ τὸ <καί>σαρίκι<ον>, τὸ σαρίκι τουτέστι, δι' οὗ περιέβαλλον οὗτοι τὴν κεφαλὴν των ἐκτὸς τοῦ ναοῦ εὐρισκόμενοι· τὸ παρέλαβον δ' ἐξ αὐτῶν καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι οὐλεμᾶδες. Διὰ τῆς ἐν σ. 78,13 φράσεως τῶν «ἀγίων εἴχετο θυρῶν» Ἄννα ἡ Κομνηνὴ δὲν ἐννοεῖ τὰς τρεῖς πύλας, δι' ὧν ἐπικοινωνεῖ ὁ κυρίως ναὸς μετὰ τοῦ βήματος, ἀλλὰ τὰ δύο χαμηλὰ θυρόφυλλα τῆς κεντρικῆς πύλης τῆς ἐπικαλουμένης ὠραίας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἔθος περιεπτύχθη Ἄννα ἡ Δαλασσηνὴ, μὴ δικαιομένη ὡς

γυνή να εισέλθῃ ἐντὸς τοῦ βήματος διὰ νὰ ἐναγκαλισθῇ τὰ κιονάρια τῆς ἁγίας Τραπέζης ὅπως θὰ ἔπραττεν ἀνὴρ ἱκέτης. Ἐν σ. 79,20 ἡ λέξις σιτωῶνες ἐρμηνεύεται *champs de blé*, ἐκ τῶν συμφραζομένων ὅμως φαίνεται ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι ἐνταῦθα εὐλημμένη μετὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς σημασίας, ἀλλὰ μετὰ τῆς βυζαντινῆς· ὅθεν ἐνταῦθα σημαίνει οὐχὶ ἀγρὸν σίτου ἀλλὰ σιτοβολῶνα (ἀποθήκην σίτου, γαλλιστὶ *grenier*). Ἡ φράσις «ὁ ρηθεὶς Νικηφόρος ὁ Παλαιολόγος» τῆς σ. 98,7 δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ «*celui qu'on appelait Nicéphore Paléologue*, ἀλλὰ *Nic. Pal. dont nous avons parlé*. Ἡ Ἄννα δὲν ἀναφέρει αὐτὸν ὀνομαστὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἀλλὰ τοῦτον ὑπαινίσσεται ἐν σ. 97,20 ἐπ..

Τὸ δένδρον ὑπὸ τὸ ὁποῖον κατέφυγεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός (σ. 129,7) εἶναι φηγός· διὰ δὲ τῆς τρις ἐν τοῖς κατωτέρω ἐπαναλαμβανομένης λέξεως *drus* ἡ Ἄννα ἐκφέρει τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου (ὡς γνωστὸν ἡ λέξις *drus* ἔχει τὴν σημασίαν ταύτην). Ἐπομένως ἡ μὲν λέξις φηγός ἔπρεπε νὰ μεταφρασθῇ διὰ τῆς λέξεως *hêtre* καὶ οὐχὶ διὰ τῆς λέξεως *chêne*, ἡ δὲ τρις μετ' αὐτὴν ἐπαναλαμβανομένη λέξις *drus* οὐχὶ διὰ τῆς λέξεως *chêne* ἀλλὰ διὰ τῆς λέξεως *arbre*.

Σχετικῶς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ «ὑπάτου τῶν φιλοσόφων», τὸν ὁποῖον ἔφερον ὁ Ψελλὸς ἔγραψα ἤδη ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ τῶν «Ἑλληνικῶν» ὅτι οὗτος δὲν πρέπει νὰ μεταφράζηται γαλλιστὶ διὰ τῆς φράσεως *le Consul des philosophes* ὡς τὸ πράττει καὶ ὁ ἡμέτερος ἐκδότης ἐν σ. CLII, 17 ἀλλὰ ἀπλῶς *le suprême philosophe*. Ἐν σ. CLVIII, 21 ἐκ τῶν συμφραζομένων φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀβραάμ· ἐπομένως τὸ «πρῶτος πατριάρχης» δὲν πρέπει νὰ μεταφρασθῇ διὰ τοῦ *premier pontife*.

Προκειμένου περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἴππου τοῦ Ἀλεξίου σ. 164,20, εἰάν μὲν ἡ Ἄννα ἔγραψε «Σκουρίτζης» τότε βεβαίως τοῦτο ἔχει σχέσηιν πρὸς τὸ βαθὺ χρῶμα τοῦ τριχώματός του, εἰάν ὅμως, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ ἐκδόται, ἔγραψε «Σγουρίτζης», τότε ὀνομάσθη οὕτω, διότι ἦτο οὐλόθριξ· ἡ δὲ ἐπεξήγησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὡς ἔξῃς «*le nom fait allusion au poil crépu de la bête*», δὲν ἦτο δὲ ἀνάγκη νὰ γίνῃ πρὸς τοῦτο παραπομπὴ εἰς τὴν ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν τοῦ Ducange, ἀφοῦ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠσκολήθησαν ἔκτοτε πλεῖστοι ὅσοι σοφοί, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Κοραῆς, ἐξαντλήσαντες τὸ αὐτό¹. Παρομοίαν παραπομπὴν ποιεῖται ὁ ἐκδότης καὶ περὶ τῆς λέξεως *τέμενος*, ἦν ὅμως ἐρμηνεύει ὀρθῶς. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν θὰ ἠδύνατο νὰ παραπέμψῃ ὁ ἐκδότης καὶ εἰς τὸ ἰδικόν μου σύγγραμμα «*Les Palais et les Eglises des Blachernes*», Athènes, 1928, τὸ ὁποῖον καὶ πληρέστερον εἶναι· ὁ κ. Charles Diehl μάλιστα ἐν τῇ δευτέρῃ ἐκδόσει τοῦ

¹ Τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ἐν «*Ἀθηνᾶ*» τ. ΜΖ', σ. 37-52, Δ. Ι. Γεωργακόα, «Περὶ τῆς λέξεως σγουρός καὶ τῶν συγγενῶν».

«Manuel d'art Byzantin» παραπέμπει ἐν προκειμένῳ καὶ εἰς τὸ ἑλληνιστὶ γεγραμμένον προσχεδιάσμα μου «Αἱ Βλαχέρναι». Εὐτυχῆσας δὲ ἐν ταῖς μελέταις μου νὰ ἀνεύρω τί ἦτο τὸ ἐν τῷ ῥηθέντι ναῦ τελούμενον «Σύνηθες Θαῦμα», περὶ οὗ ὀμιλεῖ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ (ἔκδ Teubner, τ. Β', σ. 174, 15 ἔπ.), χωρὶς νὰ δίδῃ οὐδεμίαν περὶ τούτου πληροφορίαν, ἀφιέρωσα εἰς αὐτὸ ὀλόκληρον κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Le miracle habituel» (σ. 31-37).

Ὁμιλῶν ὁ ἐκδότης ἐν σ. CLXIII περὶ τῆς γλώσσης τῆς Ἄννης, παραθέτει τὴν ἀρκετὰ ἀφελῆ κρίσιν τρίτου ἔχουσαν ἐν μεταφράσει ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν ἡ Ἄννα ὠμίλησε γλῶσσαν πλησιεστέραν πρὸς τὸ νεοελληνικὸν ἰδίωμα, ἔγραψεν ὅμως τὸ βιβλίον τῆς εἰς γλῶσσαν εἰς τόσον βαθμὸν τεχνητὴν εἰς ὅσον θὰ ἦτο καὶ ἡ λατινικὴ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιχειρεῖ τις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νὰ γράψῃ σύγγραμμα κλασσικὸν ἀπομιμούμενος τὸ ὕφος τοῦ Κικέρωνος». Τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἡ Ἄννα δὲν γράφει εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὥστε νὰ συμβοῦν ὅλα αὐτά, ἀλλ' εἰς τὴν συνήθη γλῶσσαν τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἧτις καλεῖται «ἀττικίζουσα» μεταξὺ δὲ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης οὐρεὰ τε σκιδόντα θάλασσά τε ἠχῆσσα. Ἐκ τῆς ἀττικίζουσης λείπει ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, καὶ τὸ βασικόν, τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς ἀττικῆς, τὸ πνεῦμα αὐτῆς, le génie de la langue. Πῶς ἠγνοήθη τοῦτο; Ἡμπορεῖ οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς νὰ δανεῖζονται φράσεις ἐξ ἀττικῶν συγγραφέων, ἠμπορεῖ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς μορφώσεώς των νὰ βελτιώνουν τὸ λεκτικόν των, ἡ γλῶσσα των ὅμως παραμένει ἡ αὐτή, δηλαδὴ ἡ διὰ μέσου μακροαῖωνος λογίας παραδόσεως ἐξειλιγμένη Κοινὴ μόνον περὶ τὴν ἑλληνοπρεπῆ μορφολογικὴν ὁρθότητα φροντίζουσα. Ποίας ἄλλως τε καλλιεργημένης γλώσσης ὁ γραπτὸς λόγος δὲν ἀπεμακρύνθη τοῦ προφορικοῦ; Ἡ δὲ ἀπομάκρυνσις εἶναι κατὰ τοσοῦτον μεγαλειτέρα καθ' ὅσον καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γλώσσης ὑπῆρξεν ἐπιμελεστέρα¹. Μόνον οἱ ἡμιβάρβαροι γράφουν ὅπως ὀμιλοῦν.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπεθυμοῦμεν νὰ ἴδωμεν τὴν ἀτομικὴν γνώμην τοῦ ἐκδότου, ὅστις καὶ τὴν πρέπουσαν ἑλληνομάθειαν κέκτηται καὶ πεπρωτισμένος τυγχάνει διὰ κρίσεως οὐχὶ τῆς τυχούσης. Καὶ τῆς μὲν ἑλληνομαθείας αὐτοῦ τεκμήριον τρανὸν πρόκειται ἡ ἐπιτυχὴς τῆς Ἀλεξιάδος μετάφρασις, τῆς δὲ κρίσεως αὐτοῦ, ὡς ἐκδηλοῦται αὕτη ἐν τοῖς προλεγομένοις του, θὰ παραθέσω ἐνταῦθα ὡς δεῖγμα, μίαν παρατήρησίν του, ἧτις μοὶ ἐνεποίησεν ἐξαιρε-

¹ Ἐν ταῖς παραδόσεσι τῶν Συνθέσεων (Composition Française) τῶν καθηγητῶν Gazier καὶ Emile Faguet εἶδον πολλάκις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σπουδῶν μου ἀπορριπτομένας τὰς συνθέσεις πολλῶν Γάλλων συμφοιτητῶν μου ἢ νὰ σημειοῦται κατ' ἐπανάληψιν ἐπ' αὐτῶν ἡ παρατήρησις ce n'est pas Français. Καὶ ὅμως οὗτοι δὲν ἦσαν οὔτε Βρετῶνοι οὔτε Προβηγκιανοί, ἀλλ' εἶχον ὡς μητρικὴν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐκτὸς δὲ τούτου, συνεπλήρωσαν τὰς γυμνασιακὰς των σπουδὰς, ἐφοίτησαν εἰς τὴν Rhétorique Supérieure, ὑπέστησεν δὲ καὶ τὰς ἐξετάσεις τοῦ Beccalauréat ὧν ὁ κυριώτερος σκόπελος ἡ γαλλικὴ σύνθεσις.

τικὴν ἐντύπωσιν καὶ ἥτις διέλαθε μέχρι τοῦ νῦν τὴν προσοχὴν πάντων ὅσοι ἐμελέτησαν τὴν Ἀλεξιάδα, ὅτι δηλαδὴ Ἄννα ἡ Κομνηνὴ, ἐνῶ καταφέρεται ἐναντίον τοῦ τότε Πάπα, οὐδόλως χαρακτηρίζει τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ὡς αἰρετικὴν ἂν καὶ πλειστάκις τῇ ἐδόθησαν ἀφορμαὶ διὰ νὰ ἐκφράσῃ τοιοῦτον χαρακτηρισμὸν ἐὰν αὐτὴ ἡ ἴδια ἦ οἱ σύγχρονοὶ τῆς ἐφρόνουν τότε τοιοῦτόν τι.

Τοιοῦτον τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον μᾶς παρουσιάζει σήμερον ἡ Ἑταιρεία G. Budé — Belles Lettres. Ἄν ἐνδιέτριψα κάπως περισσότερον εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν παρατηρήσεων, τὸ ἔπραξα διὰ νὰ μὴ φανῶ, ὡς λέγει ἡ Ἄννα, ὅτι γράφω «ἐγκώμιον ἄντικρυς εἶ τι τῶν ἐκείνου θαυμάζοιμι». Συνέπεσε δὲ νὰ θαυμάζω ἐγὼ πάρα πολλὰ ἐν τῷ πονήματι τοῦ κ. B. Leib, ὃν ἐρμηγνέα ἔχουσα καλεῖται νῦν, ἐπευλογοῦντος τοῦ ἄκρου Ἀρχιερέως, ἡ μάννα ἡμῶν ἡ Πορφυρογέννητος ἐπὶ τοῦ διεθνoῦς βήματος νὰ διεκτραγωδήσῃ τὰ πικρὰ παράπονα τῆς τυραννισμένης, τῆς ἡδικημένης μας Φυλῆς.

I. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Bárányné Oberschall Magda, Konstantinos Monomachos császár Koronája (19 táblával), Archaeologia Hungarica XXII, Budapest, 1937. [The crown of the Emperor Constantine Monomachos], οὐγγρῶσι καὶ ἀγγλιστί, σελ. 96, πίν. 19.

Ἡ ἔλλειψις τῆς λεπτομεροῦς ἐρεύνης καὶ ἐρμηγνείας τοῦ εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τῆς Βουδαπέστης ἀποκειμένου βασιλικoῦ διαδήματος, ἐφ' οὗ ἡ εἰκὼν Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ἥτις θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἔρευναν τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τῶν οὐγγροβυζαντινῶν σχέσεων ἦτο πρὸ πολλοῦ λίαν αἰσθητή. Τὴν ἔλλειψιν αὐτήν μετὰ ζήλου καὶ ἐπαινετῆς προπαρασκευῆς ἀνέλαβε νὰ συμπληρώσῃ ἡ κυρία Bárány-Oberschall περιγράψασα ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς ὅλα τὰ ὑπολειφθέντα τμήματα τοῦ διαδήματος τούτου τὰ διατηρηθέντα ἐν Βουδαπέστη ὡς καὶ εἰς τὸ Victoria and Albert-Museum τοῦ Λονδίνου.

Ὁ χρονολογικὸς ὄρισμός τῶν σμαλτωμένων πινάκων δὲν ἦτο δύσκολος· αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀπεικονίσεις τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ τῶν βασιλισσῶν Ζωῆς καὶ Θεοδώρας ὑποδηλοῦσιν ἀναμφισβητήτως τὸ χρονικὸν διάστημα 1042-50, καθ' ὃ ἡ τριάς αὕτη ἐβασίλευε. Δύναται ἐπομένως νὰ ἀναχθῇ τὸ διάδημα τοῦτο ὄρισμένως εἰς τὸ τέλος τῆς ἀκμῆς τῆς τέχνης τοῦ θαλαμωτοῦ σμάλτου (Zellenschmelz) X-XI ἑκατοντ., ὅτε ἀντὶ τῆς πλαστικῆς τάσεως τῆς παραστάσεως ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἡ ἐπίπεδος ἐρμηγνεία τῶν μορφῶν, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται κατ' ἔσοχὴν εἰς τὴν διὰ γραμμῶν δήλωσιν